

იაკობ რაინეგსი (1744-1793) - გერმანელი მოგზაური, რომელიც საქართველოში 1770 და 1780-იან წლებში მოგზაურობდა. მართალია, რაინეგსმა თავისი მოგზაურობის განმავლობაში მნიშვნელოვანი დრო იმერეთისა და ქართლ-კახეთის სამეფოების კარზე დაყო, თუმცა მას საშუალება ჰქონდა სამხრეთ კავკასიის არაერთ კუთხესა და მხარეში ემოგზაურა, რასაც მოგვიანებით მოჰყვა მისი გერმანულენოვანი ნაშრომის „კავკასიის საყოველთაო ისტორიულ-ტოპოგრაფიული აღწერილობა“¹ (1796-1797) შედგენა და გამოცემა. აღნიშნული ნაშრომი არაერთ მნიშვნელოვან ცნობას შეიცავს ქართველი და სომეხი ხალხების ზოგადი ეკონომიკური, კულტურული, პოლიტიკური და სოციალური საკითხების შესახებ.

ქართველებსა და სომეხების შესახებ

„ამ ქალაქს [ახალციხე] არც გალავანი აქვს, არც სიმაგრეები. ის დაცულია მხოლოდ ერთი, ნახევრად დაქცეული კოშკით. მოსახლეობას შეადგენენ ებრაელები, თურქები, სომეხები, ქართველები და ბერძნები; ყველანი ვაჭრობით და ხელოსნობით ცხოვრობენ, რაშიც მათ აქედან მხოლოდ ას თხუთმეტ ვერსზე დაშორებული ნავსადგურ-ქალაქი ბათუმი (სტრაბონისეული ბატა) და ამ გზაზე მდებარე სხვა სავაჭრო ქალაქებიც - ჭოჭელე, გორცუმე, შვახევი და კეტეიე - არც თუ მცირედ ახალისებენ. ქალაქის გაცხოველებული ვაჭრობის გამო სახელწოდება - ახალციხე ჰქვია მთელ პროვინციასაც. მას ასევე უწოდებენ ხალციკ-ს და ესაზღვრება აღმოსავლეთით სომხეთი, ჩრდილოეთით იბერია, სამხრეთით ყარსი და ერზერუმი, დასავლეთით კი შავი ზღვა.“²

„ესაა [თბილისი] ძველი დედაქალაქი იბერიისა - ე.წ. ქალაქი, დღეს კი ქართლისა (გეორგიისა), რომელიც ძვეს მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე; ამ მდინარემ მიიღო სახელი მტკვარი (ბრმა), რადგან ტფილისთან ძალზე ღარიბია თევზით. ის არის

¹ იაკობ რაინეგსი, *კავკასიის საყოველთაო ისტორიულ-ტოპოგრაფიული აღწერილობა* (თბილისი: არტანუჯი, 2002), მთარგმნელი: გია გელაშვილი.

² Ibid, 141-142.

ერეკლეს [ერეკლე II] რეზიდენცია და ერთი ძველი წარწერის მიხედვით, რომელიც ჯერ კიდევ ციხე-სიმაგრეში ჩანს, ერთ-ერთი მმართველის ლევანის მიერ 1063 წ. უნდა იყოს აშენებული (დაარსებული). ძველი სახელი ამ ქალაქისა იყო თფილისი სხვადასხვა თბილი წყაროების გამო, რომლებიც უკვე დარღვეული კედლების (გალავნის) შიგნით და გარეთ არიან და რომელთაც მოსახლეობა საბანაოდ ბეჯითად იყენებს. ქალაქი არის ვრცელი და დიდი; გარეუბნების ჩათვლით, მტკვრის ორივე მხარეს, მოიცავს ოთხი ათას, უმეტესად ძალზე დარიბულ სახლს და ოცი ათასამდე მცხოვრებს. მათი რიცხვი ძალზე ძალე გაიზრდებოდა, რადგან ხალხი ძალიან მრავლდება, რომ ქუჩების უსუფთაობა, ლოთობა, გადაჭარბებული ჭამა-სმა და სხვა ცოდვა ბევრს ჯერ კიდევ ახალგაზრდობაში არ ასაღმებდეს წუთისოფელს. ქალაქი ეწევა გაცხოველებულ ვაჭრობას, რომლისკენაც სომხების დაუღალავი მისწრაფება და გულმოდგინება უბიძგებს.“³

„გორის მოსახლეობის უმრავლესობას შეადგენენ კათოლიკე სომხები, რომლებიც ეწევიან ვაჭრობას, მიწათმოქმედებას და მესაქონლეობას. ციხე, რომელიც ამ ქალაქს იცავს, არის ნამდვილი სპარსული სიძველე და თავისი ლამაზი მდებარეობით განსაკუთრებული ნახვის ღირსია. ის კარგადაა შენახული; მეციხოვნეები იცვლებიან ყოველ ოთხ კვირაში. პურის და ნაყოფის სიჭარბე აქ ძალზე დიდია; ასევე მნიშვნელოვანია მესაქონლეობა და მეაბრეშუმეობა.“⁴

„მცხეთა მის [სტრაბონის] დროს არ უნდა ყოფილიყო აშენებული, რადგან ის ახსენებს მხოლოდ ორ, კლდეზე ნაშენებ ქალაქს, ან მტკიცე მთის ციხე-სასახლეს ჰარმოზიკას, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე და სევ(სა)მორას არაგვის მარჯვენა ნაპირზე. ახლაც შემორჩენილია მათგან ბევრი და ძალზე მტკიცე კედლები და ეკლესიები, რომელთაც ქართველები უძახიან მტკვარზე მდებარეს - ჰორუმ-ციხეს (ბერძნების ციხეს), არაგვზე მდებარეს კი ცუმარ-ს. ქართველებმა ზეპირად გადმოცემითაც იციან, რომ ერთი მთის ეკლესიიდან მეორემდე რკინის ჯაჭვი იყო

³ Ibid, 158.

⁴ Ibid, 149.

გაბმული, რათა მისი დახმარებით დათქმული ნიშნებით ორმხრივი საჭიროება ან სურვილი ერთმანეთისთვის სწრაფად შეეტყობინებინათ. რადგან ძველად მტრისგან წართმეული იარაღი და აბჯარი ამ ეკლესიაში ეკიდა, ამიტომ მათ მიიღეს სახელწოდება ჯაჭვის საყდარი (ჯავშნის-ეკლესია).“⁵

იაკობ რაინიშვილი

მოგზაურობა საქართველოში

კერძო-საზოგადოებრივი თარგმანი,
შესავალი და საძიებლები დაურთო
გია გელაშვილმა

ბავშვთა დარბაზი „არბანუკი“
თბილისი 2002

⁵ Ibid, 156-157.